

PROSTORI

This book has been translated with a financial support from
Icelandic Literature Center

Prevod ove knjige objavljen je uz finansijsku podršku
Islandskog centra za književnost

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

PROSTORI

Odni Ejr

Sa islandskog prevela
Tatjana Latinović

Naslov originala
Oddný Eir Ævarsdóttir:
JARÐNÆÐI

Copyright © 2010 by Oddný Eir. Published by agreement
with Bjartur Ltd, Reykjavik, Iceland. www.bjartur.is

Copyright © 2017. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismima
Janson Text i TheSans

ISBN: 978-86-86059-92-5

Smederevo, 2017.

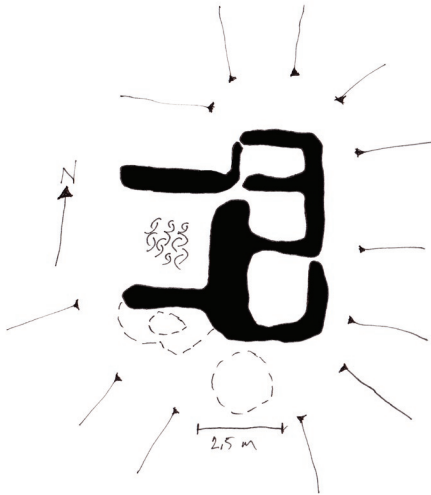
www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Posvećeno ornitolozima i arheolozima

*Skica arheološkog nalazišta**

* Skice na stranicama 5 i 225 su arheološki nacrti nalazišta seoskog imanja kod Holsfjota na severnom Islandu, rad Ugija Ajarsona.

*Rekao je da zamišlja
Da bi upravo tako mirno bilo
Ležati u grobu uz svoje najbliže
i slušati spokojnu zemlju.*

Doroti Vordsvord, „Grejsmerski dnevnik“

*Bili su zabavni ti časovi provedeni na mansardi.
Sećam se da smo uvek očerupale barem dvadeset ptica.
Pevalo se, raspredale su se priče i bilo je puno smeħa.
Ali najzabavnije je bilo kad bismo poradile poslove
I sve bilo počišćeno
Onda bismo sve izašle na sneg
I valjale se u njemu pokriveno perjem.*

Odni Olafsdotir*, „Sećanja na godišnja doba“

* Oddný Ólafsdóttir (1920–2011), baka književnice. Ovo je citat iz njenih memoara *Árstíðaminningar*. (Prim. prev.)

Rejkjavik, dan Svete mučenice Lucije* (kojoj su izvadili
oči i stavili ih na tanjir; ona je zaštitnica slepih)

Čudno je biti opet kod kuće. Lakše mi je, ali u isto vreme ne napušta me nostalgija. Moraću da stvorim svoj vlastiti dom, po mome. Verovatno sama. Možda bih mogla da uzmem psa. Ali jako je komplikovano putovati sa psima u inostranstvo. Da li ih smeste u odeljenje za prtljag?

Ljubav je slepa i to ne samo ona. Osećam se kao da mi je neko maramom prekrpio oči. Odvezaću je i po svetlu napisati nešto na njoj. Sunce se ponovo rađa.

* U kalendaru je to 13. decembar. Lucija je bila mučenica za koju legenda kaže da je donosila hranu hrišćanima koji su se sakrivali u katakombama za vreme Dioklecijanovih progona početkom 4. veka. Na glavi je nosila venac sa svećama koje su joj obasjavale put, da bi imala slobodne ruke da nosi hranu. Zbog toga njen lik asocira na donošenje svetla u tamu. Dan Svete Lucije se obeležava u nordijskim zemljama usred zime, najmračnijeg perioda u godini. (*Prim. prev.*)

Rejkjavik, zimska kratkodneвица

Mama i ja smo posle podne otišle da se provozamo, da razgledamo kuće. Prošle smo pored jedne za koju je rekla da je sigurno dobra za razvijanje duha. Setila sam se mnogih vožnji po gradu i van njega u potrazi za kućama, kad nam se činilo da nam je u našem domu pretesno i kad ga je mama pogrдно zvala zemunica. Onda smo se vratile kući gde su tata i brat vešali ptice kamenjarke*. Silom prilika, svi ćemo biti zajedno za Božić, stara porodica, mi, brat i sestra, oboje u kasnim tridesetim godinama, razvedeni, tražimo sklonište u gnezdu iz mladosti. Ovih dana je to svečanost kad smo nas četvoro sami i, bez obzira na sve brodolome, ili možda zbog njih, ovde smo povezani sa zemljom i nalazimo snagu.

Drvo koje je pogodio grom još uvek ima iglice. Crvene otrovne bobice mogu postati lek ako neko zna da ih preradi i destiliše.

* Ptica kamenjarka se često spominje u islandskoj književnosti i kulturi. Ona nije selica, ostaje na Islandu tokom cele godine, ali menja boju perja: preko leta je šarena, a zimi pobeli, kako bi se bolje uklopila u pejzaž. Zaštićena je i sme da se lovi samo nekoliko nedelja tokom jeseni, a u mnogim islandskim porodicama je tradicija da se kamenjarke love i jedu za Božić. (*Prim. prev.*)

Rejkjavik, na mansardi, trinaesti dan Božića†

P osetio me sinoć na mansardi, u crnoj vunenoj odeći, mirišući na zelenu kolonjsku vodicu. Naslutila sam miris njegovog slatkog znoja i odmah znala da su mu mošnice prepune. Ornitolog kog sam prošle godine upoznala u banji došao je u grad, još lepši nego kad je bio bolestan – sada izgleda kao obasjan.

Ovde stanuješ? Njegove svetloplave oči su čekale moj odgovor. Ne, to je moj radni prostor, odgovorila sam mu, pomišljajući kako je smešno što misli da živim u takvoj kutiji šibica. Učinilo mi se da mu pogled luta, gledajući da li bi se u tom ćumezu mogla voditi ljubav. Napomenula sam mu da je zvučna izolacija poprilično loša i da su oko nas naučnici i naučnice koji pokušavaju da se koncentrišu na svoj rad. Ponudila sam mu da sedne na mali otoman. Pitala sam ga gde živi i on je opisao malecni podrumski stan nedaleko odavde, s lepom šarom na betonskim zidovima, ali prepun duhova, a možda čak i pacova. Tražio je nešto bolje, to je sve bilo privremeno.

Pozajmila sam mu voki-toki, kanal je otvoren, tako da ćemo morati da izmislimo neki tajni jezik za komunikaciju.

† Trinaesti dan Božića pada na Bogojavljenje 6. januara. (*Prim. prev.*)

Pre nego što je otišao, iz knjige koju je držao u džepu izvadio je list bršljana i pružio mi ga. Pozdrav iz Pentagonije, zemlje tamnozelenih petouglova. Kako bi bilo da se nađemo tamo? Odgovara, rekla sam.

Otišao je tek pred ponoć. Ja sam htela još malo da radim, da izazovem na dvoboj moj strah od tame. Ali pozvao me na voki-toki čim je stigao kući, tako da sam otrčala k njemu i ostala tamo do jutra. Nisam osetila smrad pacova, ali sam sanjala ružne snove. Nije dobro naprasno uleteti u nečiji svet, treba ga filtrirati, često sam prebrzo srljala u neke stvari, da sad ne pričam o tome, *prijem i gotovo*.

Kad sam ga videla, učinio mi se star i zreo, pa sam pretpostavila da se rešio starih stvari i džumbusa. Malo me razočaralo što mu je pupak pun prljavštine kao kod male dece. Teško je raste-retiti se praistorijske sramote i blata. Čim otvoriš srce, iz njega uz ljubav krene i sav otpad. Zbog toga treba pumpati i pumpati, prazniti svoje septičke jame i obnavljati vezu s morem, kako bi se s mirom moglo uživati u svojoj kući, u svom nužniku.

Neobična reč za klozet, nužnik. Gde mi je etimološki rečnik? Kako smo do toga došli? Da li je nužno mesto za molitvu odjednom postalo klozet? Da li postoji povezanost između energetskekih čvorova, prve donje čakre, rektuma, i poslednje krunske čakre, božanskog prosvetljenja u glavi? Ili da li to znači da nas svevideće božansko oko tamo ostavlja na miru tek za onaj tren dok se rešavamo svog izmeta i šaljemo ga u zemlju? U evropskim plemenitaškim kućama su se najplodniji razgovori obavljali na takvim mestima, dok su se gospoda oslobađala tereta jučerašnjeg dana i spremala se za novi dan. Tamo su se doterivali i prskali najnovijim mirisima i odlučivali o misli dana.

Upravo završavam s prepisivanjem memoara moje bake, po kojoj sam dobila ime, i stihova i pesmica iz njene mladosti.

Štampaću ih i dati joj na poklon, danas joj je rođendan i počastiće nas palačinkama sa šlagom, a možda će servirati poslužnje na svom ružičastom servisu. Njeni memoari počinju na trinaesti dan Božića, kada su se po običaju pržile palačinke, a kako su se pržile i kad se dete rodi, služavka je bila srećna što je samo jednom morala da ih prži jer se baka rodila na taj dan.

Baka recituje stihove s tako veštím osećajem za ritam da ih je teško pravilno napisati, ako pravilo uopšte i postoji.

*Na Alting su došli
Čovek i žena
Vratili se s pticom
U rukavici, čuli smo
A kad su stigli kući
Dobili su kosku
Slomljenu kamenom
Čovek je rekao
„Vreme je da jedemo!“
I unesen je tanjir
S mokrom ribom
Lepom pastrmkom
I četiri praseće noge
Čovek je izabrao
Najeo se hrane
I od nje je postao div
Gretir su ga zvali
I sada zna mnogo stvari
Prešao je duboke vode
Uspavao devojke
Krave, telad i kralja.*

Selsund pod Heklom*, pokladni ponedeljak†

Prošetala sam se jutros po okamenjenoj lavi, sama sebi posvetila zemlju pokrivenu vresom i plavcem. Osetila sam se ranjivo kad je kamenjarka preletela iznad mene dok sam čučala, kreštala je u krugu oko mog potiljka. Sva sam isprepadana u prirodi, tek sam stigla iz grada i ništa mi nije jasno. Zašto ptice lete u krugovima?

Vratila sam se u šator gde je on još spavao, šibom ga udarila po stražnjici i povikala: „Krofne, krofne“! Nije reagovao na to, samo se okrenuo na drugu stranu i nastavio da spava. Skinula sam se do gole kože i uvukla u njegovu vreću za spavanje, butinama prikleštila njegove noge, pomirisala mu vrat i pomilovala mu tople mošnice.

Probudili smo se u isto vreme i oboje rekli kako smo ružno sanjali, mučile su nas loše uspomene iz predašnjih ljubavnih veza. Jedno drugome nismo mogli da pogledamo u oči. Možda bivanje u blizini vulkana iščišćava misli. Hekla bi

* Selsund je polje lave u blizini veoma poznatog vulkana Hekla na jugu Islanda. (*Prim. prev.*)

† Na islandskom se ponedeljak pre Pepeljave srede zove Dan krofni (*Bolludagur*). Na taj dan se jedu čufte i krofne sa šlagom. Deca prave štapove sa šarenim trakama i bude roditelje udarajući ih njima i vičući „Krofne! Krofne!“ (*Prim. prev.*)

mogla da eksplodira svaki čas, iako se ja lično više bojim mnogo čega drugog nego njene vatre.

Princes-krofne koje sam ponela zdrobile su se pod teglom s džemom.

U tišini smo krenuli u dugu šetnju po skamenjenoj lavi. Obično volim da ćutim, ali čudno je hodati s nekim koga ne poznaješ dobro i ne prozboriti ni reč. Trebalo mi je malo vremena da se naviknem na tišinu između nas, da se uverim da ona nije nastala zbog manjka komunikacije. Pokušala sam da budem nezavisna i da ne razmišljam o tome kako se on oseća, kakve je boje naša veza, da li i zbog čega se već komplikuje. Kad sam konačno uspela da zaboravim i sebe i njega i počela da gledam zimsko cveće kako izviruje ispod snega pred mojim nogama, odjednom me prepade štektanje drske mladunčadi lisice iz njihovog legla, te padoh koliko sam teška na mahovinu. Prestravila sam se jer sam se setila kako mi je braca Uško pre neki dan ispričao priču o nekoj arheološkinji koju je napala lisica i do krvi ugrizla za nogu.

Smejao mi se, ali mi je pomogao da ustanem i s tajnovitim izrazom na licu poveo me do male ali duboke pećine u lavi, koja je bila pokrivena vlažnom mahovinom. Shvatila sam mu nameru, pronašla zgodno i mekano mesto, tamo legla na leđa i zagrlila ga, a on je sam pronašao put kroz svu vunenu odeću. Pokreti su nam bili u ritmu veselog cvrkutanja vrapca koji pušta da ga vetar nosi po nebu, ne bojeći se erupcije vulkana.

Na povratku mi je rekao da je njegov pradedo kupio ovu zemlju i da bi tu mogao sagraditi vikendicu ako i kada to poželi. Da li bi mogla da živiš ovde sa mnom deo godine?, upita. Da, naravno da bih mogla. Sanjam o tome da živim u divljini, u potpunom miru. Ali zar to ne znači da hoćeš da budeš sama, upitao je. Ne, ne znači, odgovorih.

Carić se tako ukočio kao da će da pukne. Napunila sam zdrobljene krofne šlagom i pojeli smo ih u slast.

Polako se oslobađamo stresa, čadi iz grada.

Pravim spisak reči koje se na islandskom završavaju dvostrukim s: *fúss, rass, boss, spíss, koss, fliss, kross, piss, fúss, suss, tráss, góss, bnoss, bress, bless...* Našla sam četrdeset reči.

Nemam pojma kako se prave ukrštene reči, ali smo odlučili da probamo zajedno. Ishod bi trebalo da bude određena reč, ako sam dobro razumela? Ili rečenica? Pala mi je na pamet reč *mir* ili *nesmetanje* ili *spokoj*. Njemu se činilo da su više prigodne reči kao *nužnik/klozet* ili *kućica*, čak i *grob*, dodavši da bih u njemu pronašla potpuni mir. Malo smo se prepirali oko toga i imala sam osećaj da moram opet da objašnjavam svoj san o privatnosti. Otišao je na vresište da pokuša da nađe gnezda i pronađe stazu koju je video na jednoj staroj karti.

Odjednom je naišla oluja, pa smo se sakrili u kućicu njegovog pradede, koja je nekad služila kao šupa u Rejkjaviku. Taj njegov pradeda je bio promućuran čovek, bio je stranac i znao da ceni mir, te je u testamentu napisao da se zemlja ne sme prodati nikome izvan porodice. Pronašli smo punu bocu gasa i odličnu jabukovaču. Pri prvom gutljaju rakije pala mi je na pamet pesmica:

*Sakriveni u našoj jazbini u lavi
Do dna duše se radujemo
Dragi Bože, svemogući, poslušaj me
I daj mu plodnu zemlju
Mirna je moja molitva*

*O senici pod suncem,
U njoj da se sakrije
I spase ako može
Pod Heklinom veličinom*

Sedimo za postavljenim stolom od hrastovine, on čita dok ja pišem, moram uskoro da predam tekst, a još nisam pro-našla prigodan pristup temi. On je uzbuđen što će završiti s čitanjem knjige Tomasa Bernharda o čoveku koji je smislilo čitav roman, ali stalno čeka da nađe mirno mesto gde bi mogao da ga iz glave prebaci na papir. Da li će mu to uspeti? Ne, godine prolaze, žena mu bez prestanka plete rukavice i odmah ih opara, dok je na kraju muž ne ubije.

Pod Heklom, pokladni utorak*

Odlučili smo da spavamo u vikendici jer je vetar predveče počeo jako da duva. Uneli smo vreće za spavanje i položili ih na krevete, a na njima su već bili jastuci sa izvezenim *Laku noć*. Došao je u moj krevet da se mazi. Raznežila nas je jabukovača. Onda se vratio u svoj krevet i počeo naglas da razmišlja gde bi mogao da sagradi svoju kolibu, našu kolibu. Istaknuo je da nema mesta koje obuhvata sve prednosti zemlje i zamolio me da mu kažem šta mi je najvažnije: pogled na Heklu, zavetrina, da južna strana kuće bude osunčana, panorama, pristup vodi ili mir. U tom trenutku se začuo udarac. Izašao je gologuz, s lampom u ruci, da proveri šta se dešava i vratio se s vestima da je vetar prevrnuo sto, sve drugo je bilo u redu. Njegova hrabrost me zadivila, da izađe tako go u tamu. Ubrzo je zaspao i zahrkao – pravi muškarac.

Ja nisam mogla da se opustim, nervi su mi bili napeti, a glava prepuna. Mislila sam da sam prerasla strah od mraka. Pokušala sam da rezonujem: vetar je duvao s juga, ali se onda smer promenio i krenulo je da duva sa severa. Pitala sam se

* Drugi dan čistog posta. Na islandskom se taj dan zove Dan pucanja ili eksplozije (*Sprengidagur*). (*Prim. prev.*)

da li su tragovi mirisa tela pomešani sa ostacima parfema na malom jastuku dovoljni da me podsete na stare uspomene. Znala sam da sam dobrodošla u ovu malu slatku kućicu, ali ipak nisam bila svoj na svome. Odmalena je znala, kao grom iz vedra neba, da me napadne nostalgija. Dugo sam ležala u krevetu kao oduzeta, sve dok se nije razdanilo. Obukla sam se i otišla u šator, tamo sam, činilo mi se, više pripadala nečemu. Umotala sam se u vunene šalove i džempere svojih baka.

Nije uvek lako biti gost u tuđim kućama. Nekada se gostoprinstvo kod seljaka merilo po načinu na koji su primani gosti, očekivani i neočekivani. Neočekivani gosti su ili dolazili bez najave ili bili prolaznici, u potrazi za hranom i krovom nad glavom.

Možda je lako biti očekivan gost, ali banuti neočekivano, i biti na milosti i nemilosti domaćina, sigurno svakome teško pada.

Mislim da bih mogla da se pridružim Ciganima, samo da ne zavise toliko od neznanaca. Da su barem sami sebi dovoljni, dok igraju na slobodi, kao što su mi se pojavljivali u snu.

Sećam se, jednom sam videla crnpurastog ciganskog starešinu i krenula za njim u veliki beli šator na rubu šume. Upozorio me je, rekao da je njegovo pleme doživelo velike nepravde i toliko puta proterano da nisu više imali poverenja ni u koga i nisu mogli da pokažu gostoprinstvo onako kako bi inače želeli. Neugodno me iznenadio prizor kad sam ušla u šator natopljen mirisom znoja, bili su očajni u svom jedinstvu, kao na porodičnom okupljanju u nekom dalekom fjordu usred nevremena. Instrumenti raštimovani.

Žena s lepom maramom na glavi je ponudila da mi pročita sudbinu s dlana, zavirila mi je u sve džepove i rekla da

ću još dugo lutati, kao da zbog nekog prokletstva neću moći da nađem mesto da se smirim. Puna saosećanja, kazala mi je da sam očitio ciganskog porekla, riđe ciganče, ali da mi nije mesto kod njih i da se što brže pokupim odatle. Obračala mi se kao psu, kao što se obično ljudi obraćaju Ciganima: *Beži bre, fuj, fuj, džukelo, fuj, fuj!*

Izgleda da sam zadremala, probudila sam se jer je on pokušavao da spoji naše dve vreće za spavanje, ali je na kraju odustao. S brda dopire grmljavina i šator se talasa na oluji. Nemoguće je zaspati na vetrometini. Da nismo na nekoj proklesnoj struji? Biraj ko hoćeš da budeš, Egert ili Bjarni*?, upitao me smejući se i zaspao istog trena. Ispričao mi je kako su ta dva drugara na ovom mestu prespavali u šatoru noć pre nego što su se popeli na Heklu, prvi ljudi koji su se na to odvažili, a sve da bi dokazali da se na njoj ne nalazi predvorje pakla. Jednom sam sanjala Bjarnija u vatrenoj ljubavnoj igri s velikim gnjurcem na drvenom podu njegove apoteke. O Egertu samo znam da je napisao veliku poemu o poljoprivredi†. U kutiji sa knjigama u autu videla sam njihov putopis.

Pokušavam da se uspavam pronalazeći još reči koje se završavaju na dvostruko s: *Túss, skass, blass, krass, bass, boss, floss, flass, trass, kross, gloss*. Da li sam već napisala *kross* i *flíss*?

* Eggert Ólafsson (1726–1768), islandski istraživač, pisac i patriot; Bjarni Pálsson (1719–1779), lekar i botaničar. Danska vlada je finansirala njihovu ekspediciju oko Islanda i navodno su prvi kojima je uspelo da se popnu na Heklu 20. 6. 1750. godine. Egertov i Bjarnijev *Putopis* (*Ferðabók Eggerts og Bjarna*), ili *Opis Islanda* (*Íslandslýsing*), objavljen je prvi put 1772. godine, i verovatno jedan od prvih opisa te zemlje. Egert i njegova žena Ingibjörg Guðmundsdóttir udavili su se u Breiðafjörduru 1768. godine, kad su se vraćali iz Saudlauksdalura u zapadnim fjordovima, gde su provodili zimu. (*Prim. prev.*)

† *Búnaðarhákur*, ep u 160 redova o poljoprivredi, napisan u duhu prosvetiteljstva. (*Prim. prev.*)

A *plúss*? Šta mu to znači *plúss*? Je li to uopšte izvorna islandska reč? Da sam barem ponela rečnik. Iako ni on ne sadrži potpuni opis islandskog jezika. Ali bolje išta nego ništa. Ko god je napisao taj rečnik, mora da je imao mira da se posveti tom poslu.

A tu su i reči koje se završavaju na dvostruko m, *gúmm*, *skamm*, *djamm*, *gjamm*, *vamm*, *skömm*... I *búmm*, pošto je juče bio pokladni utorak. Kada jedemo usoljeno meso i pasulj. Drago mi je što se ne bavim ažuriranjem rečnika. Poludela bih od takvog posla. A sad čujem neko meketanje. Baš je lepo što još uvek ima ovaca na livadama, a i seljaka koji spokojno spavaju na svojim imanjima, okruženi svim tim viken-dicama. Malo ko se boji lukave lisice koja se šeta po stenju, riđa i nezavisna.

Rejkjavik, čista sreda

Oko podneva sam otišla baki. Pitala sam je šta misli o vikendicama, bi li volela da je imala priliku da se odmara u nekoj. Vrlo je kategorično odgovorila *s ne*. Nikad se ne bi dobro osećala u vikendici, to nije njen stil. Takođe je rekla da ne bi želela da živi na periferiji grada. Iako su predgrađa dobra ako imaš decu ili psa. Ona bi se lično pre ubila nego da izađe da se prošeta sa psom!

U njen starački dom jednom nedeljno dođe prijatan čovek sa sivim psom, obilazi sobe i pušta stare ljude da potapšu kuće. Baka mi kaže da je rekla čoveku kako mu je pas sladak i sigurno zabavan, ali da nju psi ne zanimaju. Od tada se više nije pojavio. A onda mi je ispričala priču o vikendicama.

Deda se jednom vratio s plovidbe i rezervisao malu vikendicu. Prognoza za leto je bila dobra. On je doduše morao da odlazi u grad češće nego što je mislio da će morati, tako da je baka bila sama u vikendici s tri ćerke i bebisiterkom, koja je i sama bila skoro dete.

Leto se odužilo, devojčicama je dosadila kućica koju su napravile u bašti, čekale su da borovnice sazru, zanovetale i pitale: kada će sazreti borovnice, kada dolazi tata? Želele su da ih beru s njim i da im on pokazuje razne biljke u prirodi

kao što je to uvek radio, da ih uči o bojama i lekovitim svojstvima bilja, a mama da recituje stihove i uči ih pesmicama. Tako je to trebalo da bude.

Kada su borovnice konačno sazrele, tata je došao i rekao im šta mu je ležalo na duši. Da se seli kod druge žene. Bio joj je potreban, a i ona njemu.

Nakon nekoliko godina vratio se baki. Nisu više nikada otišli u vikendicu. Njihova kuća je bila lepa, u nju su uvek svi bili dobrodošli, porodica i prijatelji; kao da je bila gostoprimljivo seosko domaćinstvo u centru grada. Skoro je svakog dana bio neki gost na ručku. Za trpezarijskim stolom su se vodile diskusije, raspravljalo se o svemu i svačemu do kasno u noć. Nisu to bili nikakvi muški klubovi, niti ženske sedeljke, muškarci, žene i sve generacije su ravnopravno učestvovali. Pevalo se i recitovalo, jelo se voće iz konzerve sa šlagom ili sveže borovnice donesene sa severa. Vikendom su u kadilaku išli na izlete van grada, vodeći sa sobom sve koji su hteli da pođu s njima.

Stikisholmur, prvi dan leta*

Sedim za pisaćim stolom i gledam u sunce. Ovih dana se skoro i ne smrkava, tako da me ne muči moj strah od mraka, iako se nalazim u nepoznatom okruženju. Dobila sam ponudu da dođem ovamo u mali stan kraj mora, koji je nekad služio kao ostava biblioteke. Kao da mi je neko pročitao misli, jako sam želela da odem iz grada.

Čovek koji je došao da prikopča internet ispričao mi je da je u ovom stanu dugo živela Kamila, bibliotekarka koja je za sunčanih dana pušila cigarilose i svirala harmoniku. Nema razloga za strah ako joj osetiš prisustvo ovde, ona je bila jako dobra prema deci, dozvoljavala nam je da budemo u biblioteci koliko hoćemo i da čitamo sve knjige.

Moj pisaći sto je okrenut prema moru i ostrvima. Imam divan pogled iako sam u podrumu i to mi čini dobro. Setila sam se šta mi je kazao astrolog – moja radna energija je najjača u tamnicama ili ukopanim bunkerima. Dobro mi ide pisanje, pogled na ostrvca u arhipelagu odmara mozak.

* *Sumardagurinn fyrsti*, prvi dan leta, državni je praznik na Islandu i neradni dan, pada na prvi četvrtak posle 18. aprila (prema starom nordijskom kalendaru postojala su samo dva godišnja doba, zima i leto). Deca i danas dobijaju „letnje poklone“ za prvi dan leta, a ljudi se pozdravljaju sa „srećno leto“. (*Prim. prev.*)

Prema sagi o Gisliju Sursonu†, budala Ingjaldur je živeo u zemunici pokrivenoj busenjem na ostrvu Hergilsej. Gisli se tamo sakrio i pretvarao da je lud. Prošlu noć sam sanjala Gislijevu ženu Ojdur. Ne sećam se kako je izgledala, nisam joj videla lice u snu, ali ona mi je pružila srebrni romboidni broš i zamolila me da ga čuvam. Prema bapskim pričama, sanjati srebro znači ili sneg ili tugu, ali meni se činilo da mi je san nagoveštavao nešto drugo. Nazvala sam svog dragog brata Uška i pitala za detaljnosti o Ojdur, zaboravila sam kakva joj je sudbina bila. Rekao mi je da je po priči bila dobra žena, Gisliju veran drug i da je nakon njegove smrti otišla u inostranstvo, na hodočašće prema južnim zemljama.

Moj ornitolog Vrale je otišao da se suoči sa svojom sudbinom, na samovanje u pećini na jugu zemlje, gde hoće da povрати svoje perje, da bude opet spreman za let. Nije poneo telefon, a za komunikaciju voki-tokijem smo suviše daleko jedno od drugog. Osim toga, možda je najbolje preseći sve veze kada čovek pokušava da pronađe božanstvo u sebi, ukoliko ono uopšte postoji.

Ponudila sam mu da dođe ovamo sa mnom, ali nije hteo. Bojao se da će se nenamerno zakopati u moj život ili moju matericu, rekao je kako ga vuče želja za tim, te je zbog toga otišao da se zakopa negde u majku zemlju i da bude novi čovek kada se budemo ponovo sreli.

Pred zoru mi se pojavio u snu. Bili smo u pećini, duboko u njoj u potpunom mraku. Poljubili smo jedno drugom očne

† *Gísla saga Sírssonar* (*Saga o Gisliju Sursonu*), jedna od islandskih saga iz 13. veka. U poglavljima 25–26 je priča o tome kako se hajduk Gisli sakrio na ostrvu Hergilsej, u arhipelagu u Breidafjörduru, kod svog rođaka Ingjaldura, koji je imao retardiranog sina. Gisli se zbližio sa tim sinom i napravio mu razne stvari, između ostalog tri čamca. Na to su Gislijevi neprijatelji postali sumnjičavi i došli da ga traže, ali se on napravio da je lud i tako ih izbegao. (*Prim. prev.*)

kapke i pronjuškali oko ušiju. Pomilovao mi je kosu i uvukao se u mene i preplavio me je blažen osećaj. Ne znam da li je talasanje dopiralo iz sna ili se čulo sa obale ispred prozora. Probudila sam se u solsticijumu, prezadovoljna, spremna na nove radne pobede.

Stojim pod stubovima punim vode koja se topi s glečera i sanjam o pravdi ne samo u ovoj zemlji, nego i u celom svetu.

Jede mi se sveža riba, ali ne znam gde da je nađem. Žena u kozmetičkom salonu me je posavetovala da sidem do luke kada čamci pristaju i zamolim nekog ribara da mi da koji komad. Probala sam, dugo sam stajala na pristaništu ali se nisam usudila nikom da se obratim. Sva riba se šalje za Rejkjavik, a onda se vraća zamrznuta i prodaje u supermarketu. Umesto ribe u malom restoranu u luci pojela sam hamburger s bernez sosom.

U ovakvim krizama se čini da posle perioda razaranja odmah dođe preokret i obnova. Čitala sam stari dedin članak u kojem se on stalno vraća na istu temu: Islandčani moraju bolje da se upoznaju s ekosistemom na ostrvu i oko njega, životom riba i njihovim razmnožavanjem. Da ne bi uništili vrste. Često pomislim kako bih volela da je još živ, a sada to posebno jako osećam, htela bih da ga ispitam o budućnosti.

Stikisholmur, Krstovdan*

P tice selice su se skoro sve vratile na Island. Zviždovke su se poređale na njive vikend-seljaka, a mala carska šljuka peva Bahove preludije. Zabavljam se crtanjem. Pokušavam da nacrtam kuću. Takođe pokušavam da nacrtam dijagram društvenog sistema, organsku vezu nezavisnih grupa. Nisam baš sigurna koliko dobro tim svojim pokušajem uspevam da objasnim situaciju, ali je svakako veoma ambiciozan. U slučaju velike krize kao što je ova, potraga za stambenim prostorom se poistovećuje s potragom za novom strukturom društva. U oba slučaja iskrsava isto pitanje: kako biti sam sebi dovoljan, a ipak imati smislene odnose s drugima.

To me podseća na moje dane u Ulici Ermitaž, kada sam se jako trudila da pronađem svoj mir; iznajmila sam stan i morala da odem na kraj sveta po ključeve, a onda sam dobila mononukleozu. Nameravala sam da za to vreme konačno nađem odgovor na pitanje o najboljem načinu stanovanja. Misli su mi letele na sve strane i pokušala sam da nađem

* Dan kada je Jelena Carigradska u Jerusalimu pronašla časni krst. Na Islandu je to 3. maj. Islandani ne vezuju taj dan za katolički kalendar ili istoriju, već je to dan „selidbe“, kada sluge i nadničari menjaju gazde ili se sele s jednog imanja na drugo. (*Prim. prev.*)

biljku koja bi bila dobar simbol doma, načina života i emocionalnog stanja.

Pomislila sam da bi ljubičica mogla da bude prigodna biljka kao putokaz. Ali onda sam se setila da ljubičice obično rastu pod visokim drvećem, u senci ili na grobljima, tako da sam morala da pronađem neki drugi cvet. Nacrtała sam i geometrijske oblike: trouglove, četvorouglove, petouglove, šestouglove, sedmouglove, osmouglove ali sve uzalud, nisam došla do zaključka. Crtala sam krugove lošom hemijskom olovkom.

U tom trenutku me je pozvao Robert, maštoviti meda, i rekao da bi hteo da mi pokaže neke crteže. Stigao je kod mene, sa žutim šalom oko vrata. Na kuhinjski sto u Ulici Ermitaž položio je ogroman beli papir, kazao mi kako se crta zlatni presek i, mašući rukama, pokazao kako se stvara tro-dimenzionalni prostor. Da li je moguće ući u takvu beskrajnost?, upitah, a on klimnu potvrdno glavom, protrese kanticu s borovnicama i odgovori, da, sasvim je moguće, ja živim u beskrajnosti. Došlo mi je da se uselim kod njega. Možda me je zbunjivala činjenica što je on bio jako zgodan i što mi je ponudio borovnice, ali onda je dodao da ne zna vlastitu adresu, na brzinu se pozdravio i otišao, trebalo je da se nađe s nekim stručnjakom u stvaranju oblika.

Zaboravio je šal. Na njemu se osećao sladak miris algi. Omotala sam njime svoje crteže savijene u rolnu, zamotuljak je ličio na koru drveta izvađenu iz mora.

Sećam se da sam se pripremala za usmeni ispit kad je otišao. Pre neki dan sam pogledala materijal za ispit i iznenadilo me kako sam debelo podvukla rečenicu: *Jezik je kuća bića.*

Sasvim je moguće da mi je od filozofiranja stradalo zdravlje. Ali sada nema ono, dohvatiti se sekire ili pluga ili čega se

ono beše treba dohvatiti da bi se našao spas. Srpa i čekića? Krsta i poluge? Tupog ili oštrog dela noža? U svakom slučaju, ako hoćeš da spaseš zemlju, treba prvo sam sebe da spaseš. Da nije to ekstravagancija spasavati zemlju, a sam ne osećati tlo pod nogama? Sećam se da je mama pričala o ekstravaganciji, nisam znala šta joj je to značilo ali sam pretpostavljala da je to bio dvosmislen pojam.

Hergilsej, Majčin dan

Šta se dešava s tim tvojim čovekom, zar on neće već jednom ispuzati iz te pećine, da se uspravi kao čovek? Arheolog je došao juče ujutro, kao za borbu spreman u novoj kožnoj pelerini, namazanoj voskom, s krilima. Nije došao praznih ruku, doneo je punu kesu kroasana.

Onako neispavanoj nije mi još bilo do šale, činilo mi se da moram da branim svog čoveka u pećini od sve te buke. Malo je ljudi koji imaju petlju da se povuku u samoću i suoče sami sa sobom, a on upravo to radi. Znam da će se preporoditi, imam potpuno poverenje u njega. A je li, zaista imaš poverenja u njega?, upitao je i krenuo da pripoveda o sedmorici ljudi koji su se sakrili u pećinu u Efesu, u Vizantiji, i tamo spavali dvesta godina, sve dok ih nisu našle neke mlade devojkice i izmamile ih napolje. Moraću da naučim te njihove čarolije. O čemu li su sanjali sve to vreme? To obavezno da saznaš pre nego što nešto preduzmeš, rekao je, cerekajući se, dok nam je kuvao kafu i podgrevao mleko. A da se tebi ne žuri negde?, zauzvrat sam ga upitala.

Seli smo na travu da pijemo kafu. Ponudio mi je da pođem s njim na ostrvo Hergilsej, tamo gde se, kako saga kaže, sakri-
vao Gisli Surson. On i njegove kolege su dobili zadatak da

popišu arheološke nalaze na ostrvu. Hteo bi i da me upozna sa svojom novom devojkom, ona će stići večeras na ostrvo.

Krenuli smo čamcem prema ostrvu i prisetili se koliko smo obožavali Gislija i Ojdur, oni su bili deo naših igara kad smo bili deca, on je glumio njega, a ja nju. Mama nam je sašila ogrtače, a tata napravio mačeve i štitove da bismo mogli da se odbranimo od napada u izgnanstvu.

A evo nas sad ovde, svako u svom šatoru, napolje se ne može zbog oluje i kiše, pitanje da li će šatori izdržati nevreme. Hteo je da ode po kamenje da ih stavi na konopce oko šatora. Uznemirio se, ne zna da li će drugi doći do ostrva, a ako im to ne uspe, znači da ni nas dvoje nećemo moći da odemo s njega. U njemu se budi žudnja za ženom. I ja sam nervozna, treba da pošaljem neke poruke. Mislila sam da ovde ima interneta.

Ovde je živeo Hergil Dupeta Kao Dugme*. Njegov sin Ingjaldur je sakrivao svog sina, takozvanu Ingjaldurovu Budalu, u Budalinoj ogradi ili Ingjaldurovom zaklonu. U to vreme, ostrvljani su ribarili i obrađivali plodove mora, radili na zemlji i uzgajali povrće. Zemlja nije bila jako plodna, ali je na ostrvu bilo dosta drugih blagodeti.

Već je evidentirano pet velikih nalazišta nekadašnjih vrtova i sistema za navodnjavanje. U daljini se kroz maglu nazire rt Odbjarnasker, zna se da je na njemu bilo mnogo ribolovnih postaja. Tamo je sigurno bilo vazdan zabave s proleća i jeseni.

* Prema srednjovekovnoj *Knjizi naseljenika (Landnámabók)*, na ostrvo Hergilsej se prvo naselio čovek po imenu Hergil, sa ovim neobičnim nadimkom, sin Trandura sa ostrva Flatej. (*Prim. prev.*)

Hergilsej, dan naplate*

Brat je došao u moj šator, s dimljenim viskijem u posebnoj čturici. Pardon, ne čturici, tačan izraz je pljoska. Uspeo je da telefonira ostalima i da ih upozori na nevreme. Oni će noćas prespavati u Stikisholmuru. Pokajali smo se što smo tako brzopleto došli ovamo pre njih, mogli smo lepo da ih dočekamo kod kuće.

Razgovarali smo o prostoru za disanje koji je svakome potreban. Savetovala sam mu da se ne žuri opet u trajnu vezu i priznao je da je upravo želeo da bude neko vreme sam u svojoj praznini ili vakuumu. Ali naslućivao je da će se pre ili kasnije ispostaviti da opet živi s nekim. Rekla sam mu da sam ja odustala od toga, nakon svih tih divnih stalnih veza koje su se loše završile. Uvek mi se činilo da se gušim.

Sledeći put bih htela da pokušam da budem u vezi na daljinu, da živim u istoj državi, istom gradu, čak možda i u istoj kući sa svojim ljubavnikom, ali da ipak ne živimo zajedno. Mogla bih da mu odlazim u posetu a kod mene da primam drage goste. Misliš da bi finansijski mogla da

* *Eldaskildagi* pada 10. maja. Tog dana su veleposednici ili sveštenici preuzimali stoku od najamnika ili parohijana koji su ih hranili tokom zime. Razne druge naplate dažbina su takođe padale na taj dan. (*Prim. prev.*)

opstaneš u takvoj francuskoj vezi?, upitao je. Verovatno ne bih, ali ipak. Ipak, možda bi se na duge staze to više isplatio, jer bi takva veza mogla duže trajati i ne bih morala tako često da se selim.

Zar ne bi želela da imaš decu?, upitao me. Želim, kako da ne. Možda bi onda trebalo nešto da uradiš po tom pitanju. Već me godinama upozorava da ne odugovlačim s tim, jer imati decu je nešto najvažnije što ljudi mogu da rade u životu. Da, da u pravu si, nadam se da ću uskoro imati tu sreću.

A gde bi u toj daljinskoj vezi bila kolevka, u tvom stanu ili kod ljubavnika? Ko bi se budio noću kad dete zaplače? Ponekad treba celu noć provesti na nogama. Jedan stan bi se ubrzo pretvorio u čošak za kažnjavanje, zar ne?, nastavio je. Čošak za kažnjavanje? Nisam razumela pitanje. Pa tamo bi jedno od vas dvoje ljubavnika bilo oterano posle svađe.

Ta mi je ideja o vezi na daljinu nestajala iz misli. A zašto ne? Što se ne bismo menjali u ostajanju budnim preko cele noći? Zar treba oboje da dežuramo? Možda i ne treba, šta ja znam, rekao je. Dobro je rasporediti obaveze i menjati se, ali morate uvek biti jedno drugome na dometu. Komplikovano je to. Kako je uopšte moguće pronaći svoj prostor ili imati svoj mir u takvim okolnostima? Nažalost, mislim da to nije moguće, uzdahnuo je i potegao iz pljoske.

Da li su ljudi koji su živeli ovde na ostrvima bili gostoljubivi? Htela sam da saznam što više o ovdašnjem načinu života ali je on pričao tako mekanim i tihim glasom, da sam zaspala kao nekad kad nam je tata čitao sagu o Njalu†. Dok sam padala u san, zamišljala sam život na ostrvu, čula tu i tamo neku reč, foke, letnje štale, kamenjem pokriveni grobovi,

† *Saga o Njalu* objavljena je i na srpskom jeziku prvi put u prevodu Stevana Majstorovića 1967. (*Prim. ur.*)

bnari i mlinovi. Vretena? Da li su pronađena vretena? A broševi? Keltski, možda? Da li si ikada pronašao srebrni broš? Kako se beše zvala žena koja je odavde sama odlazila u ribolov u svom čamcu? Žena heroj, zar ne? U svakom slučaju srčana osoba. Misliš na Gudrun sa ostrva Galtarej*?

To je sve zvučalo kao prijatno ljuljuškanje i šaputanje, pa sam ga zamolila da nastavi sa svojom pričom čak i ako ja zaspim, pričaj, molim te, i izvini što nisam dobra publika. Kakav luksuz upijati sve to znanje bez imalo truda, kao iz bočice.

Da, da i Tove Janson† je bila ostrvljanka, živela je na ostrvu Klovhar pri finskoj obali i tamo provodila sva leta u pisanju. Sa svojom ženom. Da, ljubavnice, ostrva i mastilo. A ne smemo zaboraviti ni štampariju na ostrvu Hrapsej‡, koja je bila velika konkurencija monopolu biskupije Holastol...

* Guðrún Jónasdóttir (1914–2007), tekstilna umetnica (bavila se tkanjem), restauratorica i „dete prirode“, kupila je ostrvo Galtarej u arhipelagu u Breidafjörduru, na zapadnom Islandu (gde se sad nalaze brat i sestra) i živela tamo sama. (*Prim. prev.*)

† Tove Jansson (1914–2001), finska književnica (pripadala je švedskoj manjini, pa je pisala na švedskom) i crtač, najpoznatija po svojim pričama i stripovima o Muminima (Moomin). Ona i njena žena, umetnica Tuulikki Pietilä (1917–2009), provodile su leta na Klovharu u arhipelagu Pellinki istočno od Helsinkija. (*Prim. prev.*)

‡ Na Hrapseju u Breidafjörduru se nalazila štamparija koja je radila od 1773. do 1794. i u kojoj su se štampale svetovne knjige, jer je biskupija Holar imala monopol na štampanje religioznih dela. Jedno od dela štampanih u Hrapseju je pomenut veliki ep o poljoprivredi (*Georgic*) Eggerta Ólafssona. (*Prim. prev.*)